

Sygn. akt III CK 217/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 stycznia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa M. K.

przeciwko A. K. i Przedsiębiorstwu Wielobranżowemu "P(..)" sp. z o.o. w L.

o wydanie rzeczy i zapłatę,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 14 stycznia 2005 r.,

na rozprawie kasacji pozwanego Przedsiębiorstwa Wielobranżowego "P(..)" sp. z o.o. w

L. od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 29 stycznia 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd pierwszej instancji uwzględnił powództwo windykacyjne na podstawie art. 222 § 1 k.c. oraz w części powództwo o zapłatę wynagrodzenia na podstawie art. 224-225 k.c. i w pkt I sentencji nakazał pozwanej Spółce z o.o. wydanie powódce wózka widłowego bliżej oznaczonego w tym punkcie wyroku oraz zasądził od pozwanej Spółki

na rzecz powódki wraz z odsetkami kwoty określone w pkt (...) sentencji wyroku. W pkt III sentencji oddalono powództwo w stosunku do pozwanego A. K.

W ocenie Sądu pierwszej instancji pozwana Spółka nie nabyła prawa własności spornego wózka widłowego w trybie art. 169 § 1 k.c. wobec braku dobrej wiary po stronie E. P., reprezentującego pozwaną Spółkę przy nabywaniu wózka od pozwanego A. K. Wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez Spółkę ze spornego wózka widłowego Sąd I instancji ustalił na podstawie opinii biegłego, przy czym Sąd ten uznał to wynagrodzenie za świadczenie okresowe i zasądził je w ratach miesięcznych po 1800 zł wraz z ustawowymi odsetkami.

W następstwie rozpoznania apelacji pozwanej Spółki Sąd drugiej instancji w pkt I sentencji zmienił częściowo zaskarżony wyrok w pkt II podpunkty od 1 - 38 w ten tylko sposób, że w miejsce zasądzonych za poszczególne miesiące kwot zasądził łączną kwotę 72.128,56 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2002 r. do dnia zapłaty, a w pkt II sentencji oddalił apelację w pozostałej części.

Dokonaną zmianę wyroku Sąd odwoławczy uzasadnił tym, że przewidziane w art. 224 in. k.c. wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy nie jest świadczeniem okresowym, a należnością zamykającą się jedną sumą za cały okres objęty procesem, ponieważ okresowy charakter tego świadczenia nie wynika z żadnego tytułu i dlatego błędny był podział zasądzonej kwoty na miesięczne raty.

Uzasadniając orzeczenie w zakresie oddalającym apelację Sąd odwoławczy uznał, że pozwana Spółka nie nabyła prawa własności wózka w trybie art. 169 § 1 k.c. wobec braku podstaw do przyjęcia istnienia po jej stronie dobrej wiary w następstwie skutecznego obalenia przez powódkę domniemania przewidzianego w art. 7 k.c. Zdaniem Sądu drugiej instancji nie można przypisać dobrej wiary E. P. reprezentującemu Spółkę, który zaniechał wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości co do pochodzenia wózka skoro okazało się, że wózek nabyty od pozwanego A. K. jest tym samym wózkiem, który wcześniej oferowała do sprzedaży powódka za pośrednictwem B. S.

Sąd czyniąc następnie założenie istnienia po stronie pozwanej Spółki dobrej wiary uznał, że nawet w takiej sytuacji nabyciu przez nią prawa własności wózka sprzeciwia się regulacja art. 169 § 2 k.c. bowiem – w ocenie tego Sądu – powierzenie wózka do naprawy pozwanemu A. K., który następnie samowolnie rozporządził tym wózkiem, jest równoznaczne z utratą go w inny sposób przez powódkę w rozumieniu art. 169 § 2 k.c. i nabycie własności mogłoby nastąpić dopiero z upływem 3 lat od

zbycia. Zarazem Sąd odwoławczy określił jako zbędną dalszą analizę instytucji objętej art. 169 § 2 k.c. wobec uznania za prawidłowe ustalenia złej wiary pozwanej spółki w momencie nabywania wózka.

Dla istnienia z mocy art. 225 k.c. obowiązku pozwanej zapłaty powódce wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy nie ma znaczenia - zdaniem Sądu drugiej instancji – okoliczność czy pozwana faktycznie korzystała z tego wózka zgodnie z jego przeznaczeniem, czy też nie. Nie budzą zastrzeżeń Sądu odwoławczego ocena dowodów zebranych w sprawie i zbudowany na niej stan faktyczny poddany pod osąd. Dotyczy to także opinii biegłego, którą Sąd uznał za mającą stanowić podstawę ustaleń co do należności z tytułu bezumownego korzystania z rzeczy za okres objęty żądaniem, a Sąd I instancji nie naruszył art. 233 § 1 k.p.c., skonstatował Sąd odwoławczy.

Pozwana Spółka zaskarżyła wyrok Sądu drugiej instancji w całości, przytaczając w kasacji obie postawy kasacyjne.

Zarzut mającego istotny wpływ na wynik sprawy naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. uzasadniono pominięciem zeznań św. P. J., uznaniem za prawidłowe ustalenia, że skarżąca działała w złej wierze w dacie nabycia wózka wbrew zgromadzonym dowodom i domniemaniu dobrej wiary z art. 7 k.c., oraz uznaniem opinii biegłego za spójną, logiczną i mogącą być podstawą wyliczenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z rzeczy.

Zarzuty mieszczące się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej obejmują naruszenie:

- art. 7 k.c. poprzez uznanie skuteczności obalenia przez powódkę domniemania dobrej wiary pozwanej,
- art. 222 § 1 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie pomimo, że pozwana Spółka stała się właścicielem wózka na podstawie art. 169 § 1 k.c.,
- art. 169 § 1 k.c. przez jego niezastosowanie, pomimo istnienia ku temu podstaw,
- art. 225 k.c. w zw. z art. 224 § 1 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie w sytuacji, gdy pozwana Spółka nie korzystała z przedmiotowego wózka po jego nabyciu,
- art. 169 § 2 k.c. przez jego błędną wykładnię wskutek uznania, że norma w nim zawarta obejmuje również taki stan faktyczny, w którym właściciel świadomie i z własnej woli wydaje rzecz osobie trzeciej, która następnie dokonuje jej zbycia na rzecz osoby działającej w dobrej wierze co do uprawnień właścicielskich zbywcy.

W uzasadnieniu przytoczonych podstaw kasacji strona skarżąca kwestionuje ustalenie braku swojej dobrej wiary jako poczynione z naruszeniem domniemania wynikającego z art. 7 k.c. oraz z pominięciem zeznań św. P. J., z których wynika, że E. P. oglądał różne wózki w firmie pozwanego A. K. Nadto cena wózka oferowanego przez powódkę była znacznie niższa od ceny wózka zbytego przez A. K., a zatem usprawiedliwione było nawet błędne przekonanie E. P., że kupuje inny wózek aniżeli oferowany wcześniej przez powódkę, wywodzi strona skarżąca.

Pozwana zarzuca, że Sąd nie wziął pod uwagę, wynikającego z opinii biegłego, faktu, że nie wykorzystywała ona gospodarczo wózka, który był pokryty kurzem, starym olejem, co wskazywało na długi okres jego przestoju bez uruchamiania, a co w tej sytuacji wyklucza obowiązek zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z rzeczy.

W ocenie pozwanej, art. 169 § 1 k.c. znajduje zastosowanie w sytuacji powierzenia rzeczy we władanie zbywcy za zgodą jej właściciela, co wyklucza wówczas zastosowanie art. 169 § 2 k.c. Ten ostatni przepis nie może więc mieć w niniejszej sprawie zastosowania, bowiem nie obejmuje on swym zakresem sytuacji przywłaszczenia rzeczy przez osobę trzecią, której właściciel powierzył swą rzecz ruchomą. Z chwilą powierzenia przez powódkę wózka A. K., wózek ten nie stał się rzeczą utraconą przez powódkę w rozumieniu art. 169 § 2 k.c., a zatem zastosowanie ma art. 169 § 1 k.c., który chroni prawa nabywcy w dobrej wierze oraz pewność obrotu, wywodzi pozwana.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja zasługiwała na uwzględnienie wobec oparcia jej po części na usprawiedliwionych podstawach.

Zarzut kasacji naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. okazał się uzasadniony wobec trafnego stanowiska strony skarżącej, że Sąd odwoławczy aprobując dokonaną przez Sąd pierwszej instancji ocenę obalenia przez powódkę domniemania dobrej wiary uczynił to z naruszeniem wymogu wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału wskutek pominięcia oceny zeznań św. P. J. oraz zeznań powódki. Sąd odwoławczy nie wskazał w istocie na żaden przeprowadzony w postępowaniu cywilnym dowód, którego ocena pozwalałaby wnioskować, że domniemanie dobrej wiary nabywcy co do uprawnienia zbywcy do rozporządzania rzeczą zostało skutecznie obalone.

Sąd odwoławczy uznał, że o braku dobrej wiary św. E. P., dokonującego nabycia wózka w imieniu pozwanej Spółki, powinna świadczyć tożsamość wózka

nabytego z wcześniej oglądanym wózkiem powódki i wyrażenie przypuszczenia, że wózek później nabyty nie mógł wyglądać zupełnie inaczej z wcześniej oglądanym, co wymagało wyjaśnienia tych wątpliwości, a czego św. P. zaniechał. Tymczasem zasadnie zarzucono w kasacji, że ocena Sądu odwoławczego w przedmiocie obalenia domniemania dobrej wiary E. P. co do uprawnień zbywcy do rozporządzania wózkiem dokonana została z pominięciem zeznań powódki oraz zeznań św. J., dokonanie oceny których to dowodów mogło mieć wpływ na ocenę w przedmiocie obalenia domniemania dobrej wiary. Z zeznań św. P. J. wynikają istotne różnice między wyglądem i stanem technicznym wózka wcześniej oglądanego przez E. P. i wózka później nabytego przez pozwaną spółkę, zważywszy nadto, że powódka zeznała, iż wózek jej był ponownie naprawiany już po jego obejrzeniu przez osobę, która chciała go wcześniej kupić. Treść tych zeznań, które nie zostały objęte przedmiotem oceny Sądu odwoławczego, nie potwierdza więc jednoznacznego ustalenia Sądu, że tożsamość egzemplarza wózka wcześniej oglądanego i później nabytego oznacza, że w dniu nabycia nie mógł on zupełnie inaczej wyglądać, co wyłącza dobrą wiarę E. P. Wniosek taki zdaje się nie uwzględniać treści zeznań św. J. i powódki, a których pominięcie przy dokonywaniu oceny materiału dowodowego uzasadnia zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. i to w stopniu mogącym mieć istotny wpływ na poprawność oceny obalenia przez powódkę domniemania dobrej wiary, a w konsekwencji i na wynik sprawy, skoro przesłanka dobrej wiary przesądza w sposób rozstrzygający o skutku rzeczowoprawnym wynikającym z art. 169 § 1 k.c.

Tymczasem Sąd odwoławczy uznał, z pominięciem oceny wskazanych w kasacji dowodów, że E. P. musiał mieć wątpliwości co do pochodzenia wózka i na takim ustaleniu, poczynionym jednak bez uwzględnienia wszechstronnej oceny całości zebranego materiału dowodowego, oparł wniosek, że zaniechanie wyjaśnienia przez E. P. oczywistych, w ocenie Sądu, wątpliwości powoduje, że E. P. nie można przypisać dobrej wiary. Wobec powyższego zarzut kasacji naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., w stopniu mogącym mieć istotny wpływ na wynik sprawy, okazał się więc trafny.

Również niektóre spośród zarzutów naruszenia prawa materialnego okazały się trafne, bo wskazany wyżej brak poprawnego dokonania stabilnych ustaleń faktycznych nie pozwala obecnie na ocenę poprawności dokonanych aktów subsumpcji. Sąd odwoławczy stwierdził, że w jego ocenie E. P. nie można przypisać dobrej wiary, a następnie ocenił jako prawidłowe ustalenie istnienia złej wiary pozwanego w momencie nabywania wózka. Tymczasem zasadnie wywodzi strona skarżąca, że przepis art. 7 k.c.

nie wymaga przypisywania a więc wykazywania komukolwiek dobrej wiary, bowiem domniemanie przewidziane tym przepisem jest wiążące dla sądu orzekającego (art. 234 k.p.c.) aż do czasu, gdy strona związana ciężarem dowodu (art. 6 k.c.) udowodni złą wiarę (wyrok SN z dnia 20 kwietnia 1994 r., I CRN 44/94, OSNC 1994/12/245). Decydujące znaczenie dla oceny „dobrej” lub „złej wiary” posiadacza mają elementy subiektywne odnoszące się do jego stanu świadomości (postanowienie SN z dnia 19 lipca 2000 r., II CKN 282/00, LEX nr 52565).

Wobec braku poprawnego dokonania stabilnych ustaleń faktycznych w następstwie pominięcia oceny części zebranego materiału dowodowego za trafny należy uznać zarzut niezastosowania art. 169 § 1 k.c., a to wskutek co najmniej przedwczesnego ustalenia braku w stanie faktycznym wszystkich niezbędnych materialnoprawnych przesłanek pozwalających na dokonanie aktu subsumpcji tego przepisu.

Przepis art. 169 k.c. chroni dobrą wiarę nabywcy co do uprawnienia zbywcy co do rozporządzania rzeczą wtedy, gdy dobra wiara nabywcy jest uzasadniona władaniem przez zbywcę rzeczą, legitymującym go jako uprawnionego (wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2002 r., II CKN 1126/00, „Wokanda” 2002, nr 11, s. 8). Oparta na takim założeniu ochrona dobrej wiary nabywcy rzeczy ruchomej leży w interesie bezpieczeństwa obrotu co oszczędza potrzebę badania prawa poprzedników w sytuacji nabycia rzeczy od jej posiadacza, choć zarazem odbywa się kosztem ochrony właściciela rzeczy ruchomej (wyrok SN z dnia 15 listopada 2002 r., sygn. V CKN 1340/00, OSNC 2004/2/28 z aprobowaną glosą). Dzieje się tak jednak dlatego, że to właśnie właściciela powinno obciążać w sposób nieograniczony ryzyko utraty własności rzeczy powierzonej innej osobie, który to właściciel ponosi z woli ustawodawcy swoiste konsekwencje tego, że obdarzył zaufaniem niewłaściwą osobę przenosząc na nią dobrowolnie władztwo nad swoją rzeczą ruchomą. Wspomniane obciążenie właściciela w art. 169 § 1 k.c. ryzykiem utraty własności doznaje jednak ograniczeń w art. 169 § 2 k.c., a więc w sytuacjach, w których nie miał on wpływu na wyjście rzeczy spod jego władztwa, a zatem gdy doszło do utraty rzeczy wbrew woli właściciela. W przepisie art. 169 § 1 k.c. chodzi więc wyłącznie o rzeczy powierzone, a nie utracone, a zatem przesłanką zastosowania art. 169 § 1 k.c. jest powierzenie rzeczy przez właściciela rozumiane jako dobrowolne wyzbycie się władztwa nad rzeczą. Natomiast rzeczy, których właściciel nie powierzył dobrowolnie osobie władającej są rzeczami zgubionymi, skradzionymi lub w inny sposób utraconymi przez właściciela, a nabycie ich własności

normuje art. 169 § 2 k.c. (wyrok SN z dnia 19 czerwca 1997 r., sygn. III CKN 114/97 – niepubl., wyrok z dnia 20 kwietnia 2004 r., sygn. V CK 431/02 – niepubl.).

Wobec powyższego trafny okazał się zarzut kasacji dokonania błędnej wykładni art. 169 § 2 k.c. wskutek przyjęcia przez Sąd Apelacyjny, że norma tego przepisu obejmuje również taki stan faktyczny, w którym właściciel powierzył dobrowolnie, a więc z własnej woli, rzecz ruchomą osobie trzeciej, która dopiero później samowolnie rozporządziła tą powierzoną jej uprzednio rzeczą. Dobrowolne powierzenie rzeczy przez właściciela osobie trzeciej nie może być poczytane za utratę rzeczy w rozumieniu art. 169 § 2 k.c. i to nawet wówczas, gdy nastąpiło w wykonaniu czynności dokonanej pod wpływem błędu. Jedynie wydanie rzeczy w wykonaniu zobowiązania wykreowanego oświadczeniem woli złożonym na skutek podstępu (art. 86 k.c.) lub groźby (art. 87 k.c.) może być kwalifikowane jako utrata rzeczy w inny sposób, bowiem nie sposób wówczas twierdzić, aby wydanie rzeczy pod wpływem groźby lub na skutek jej wyłudzenia nastąpiło zgodnie z wolą właściciela (v. uzasadnienie wyroku SN z dnia 20 kwietnia 2004 r., sygn. V CK 431/02, niepubl.), a więc by było przejawem powierzenia rzeczy.

Uzasadnienie zarzutów naruszenia art. 225 k.c. w zw. z art. 224 § 1 k.c. dowodzi w istocie zarzutu ich błędnej wykładni i w jej konsekwencji ich niewłaściwego zastosowania. Ponieważ jednak ewentualna potrzeba ich zastosowania w niniejszym procesie zaktualizuje się dopiero wówczas, gdyby powództwo windykacyjne okazało się zasadne w razie ewentualnego uprzedniego przesądzenia o braku podstaw do udzielenia ochrony prawnej pozwanej Spółce na podstawie art. 169 § 1 k.c., przeto na obecnym etapie postępowania przedwczesne jest dokonywanie merytorycznej oceny zarzutu naruszenia przepisów art. 225 k.c. w zw. z art. 224 § 1 k.c., których wykładnia jest w piśmiennictwie rozbieżna, ale których potrzeba subsumpcji w niniejszej sprawie nie została jeszcze kategorycznie przesądzona.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c.